

TÍZ ÉVE HUNYT EL VÁGI ISTVÁNNÉ GÖDEL HILDA OPERAÉNEKES-TANÁR

Tíz éve hunyt el Vági Istvánné GÖDEL HILDA operaénekes (1911–2015), aki 1932–39 között a Volksoper Wien magánénekesese volt. 1952–1971 között a pécsi Tanárképző Főiskola – a PTE Művészeti Kar elődjének – elhivatott magánénekes-hangképző tanára volt, de a vezető pécsi énekkarok hangképzését is ellátta. A híres pécsi kórushangzás Tillai Aurél és tanítványai (dr. Kamp Salamon, Kertész Attila, dr. Kutnyánszky Csaba, dr. Szabó Szabolcs, Nagy Ernő, dr. Lakner Tamás, ifj. Dobos László, Schóber Tamás stb.). Horváth Mária énekművész Gödel Hilda hangképző műhelyének szintén sokat köszönhetett, mert 2005-ben saját énektanodát alapított Gödel-Pauk Hangnevelő Iskola néven. Magyar nyelvű publikációi mellett számos német nyelvű írása jelent meg a Schweizerische Musikzeitung hasábjain.

Több száz műfordítás (dalok, kórusművek) szerzője. „Daloljatok! A hangnevelés művészete” című könyve tanítványi magánkiadásban jelent meg 2004-ben és a kötelező és ajánlott irodalmi jegyzékben szerepel a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen BA zenekar- és kórusvezető tanszak hallgatói részére készült tantárgyleírások között.

A Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkereszt kitüntetés 2005. március 15-én kapta. Pécs Város Napján, 2012. szeptember 1-jén Pécs Város Közművelődési Díja kitüntetésben részesült. *Váginé Gödel Hilda* kiemelkedő tevékenységének és sokrétű zenei, hangképzés elméleti tevékenységének elismeréseként kiemelkedő szakmai munkájáért. Temetése 2015. március 19-én volt a győri Nádorvárosi Temetőben.

A Gödel tanítványok egyike: *Tihanyi József dalénekes gyakorlóiskolai vezetőtanár*

A HANGFEKVÉSEK¹

A hangfekvések fogalmát megközelíthetjük a hangterjedelem felosztása felől, ebben az esetben magas, közép és mély hangról beszélünk. Megközelíthetjük a dinamika felől is, ebben az esetben piano, mezzoforte és forte a meghatározás. Funkcionális értelemben a piano élműködés (a hangszalag-izom részvétele nélkül), a mezzoforte a hangszalag részbeni működése és a forte teljes hangszalag-izom működés

A három felvétel természetesen nem különálló egység, hanem a mindenkor a hangszervben rendelkezésre álló izmok és izomrostok harmonikus együttműködését jelenti. Harmónia csak részek között lehetséges.” (Raoul H. Francé, biológus)

A különbséget az egyes hangokban jelenlévő domináns funkció okozza, melyet a tartalom hív elő.

A gyakorlatban rendszerint egyszerűen a fejhang, középhang mellhang elnevezést használjuk.

Ha egy énekes hangok sorozatát huzamosan egyetlen, azonos funkcióval énekli, ez a sor hang mereven elkülönül a következő, más funkcióval létrehozott hangtól, és egészségtelen, hibás regisztert hoz létre. Az egészségesen működő hangban a funkciók sokasága észrevétlenül folyik át egymásba. Ebben az esetben kiegyenlített regiszterről, fekvésről, hangról beszélünk.

A kis terjedelmű gyakorlatokon jó odafigyeléssel és gyakori ismétléssel az énekes „helyére tette” a középhangot. (Kényelmes fekvés, kb. másfél oktáv, a mezzoforte különböző változatai.) Figyelmünket most a fejhangra, a pianóra irányítjuk. (Hangszalagok élrengése.)

Az énekesnek meg kell éreznie a piano érzéki varázsát, a valódi mezza voce áramlását. A tanár példákat ismertethet, Cavaradossi Levél-áriájának kezdetét: „E lucevan le stelle...” (. Tiszta, csillagos éj volt...). Felhívjuk a figyelmet a mondatban rejlő lélektani állapotra, mely a hangzásban valósul meg: Cavaradossi a kivégzést várja, búcsúlevelet akar írni Toscának, de elfogja az

¹ Részlet Váginé Gödel Hilda: Daloljatok! A hangnevelés művészete (Horváth György kiadása, 2004) c. könyv Gradus ad parnassum ligetiensis c. fejezetéből.

emlékezés izzó szerelmükre. Ábrándosan elmerülve, szomorúan mered a papírra. Ha bemutatjuk ezt a frázist egy kiváló énekes tolmácsolásában (én Franco Corellit választom), az énekes el fogja ismerni a mezza voce lélektani kvalitásait. De ha még az „O dolci mant...” részletet is be tudjuk mutatni Giacomo Aragall határtalan hálás imádatot kifejező, egyedülálló minőségű átszellemült hangjával, felébred az énekes törekvése hasonló hangminőség elérésére. A női hang légies, átszellemült pianójára jó példa található a Lohengrin második felvonásában. Az éjszakában csak gyenge holdsugár fénylik, a sötét árnyékban húzódik meg a száműzött Terramund és Ortrud. A vár csöndes, mindenki alszik, csak Elza van ébren, felzaklatta az elmúlt nap, a testvérgyilkosság vádja, az istenítélet, a felmentés a megálmodott lovag által. Elza kilép az erkélyre, és hálát mond a megszabadulásért: „Euch Lüften, die mein Klagen...” magyarul: „Hűs szellő, néked sírtam. Aki ezt hallotta Müller Mária hangján, egy életen át elkíséri az ábrándos, holdsugaras költészeti pianójának megértése. Merőben más lelkiállapotból jön létre az Aida Nílus-parti áriájának eszményi befejező piano hangja. A haza elvesztése, a rabság kilátástalan helyzete mindvégig drámai forte változatokban hangzik el. Az utolsó mondat: O patria mia, mai più, non ti rivedrò”. Magyarul: „Szép hazám, nem látlak soha már.” A hosszan tartott kétvonalas „á” hang fortisszimóig erősített hangjáról indul, egyre halkulva, közel két oktávval mélyebbre, a befejezés visszatér a kezdőhanghoz, melynek pianissimója úgyszólván a távolba vész. A sok Aida közül, akiket hosszú életem során hallottam, a Metropolitan egykori csillaga, Elizabeth Rethberg volt a szívet-lelket megrázó, legjobb Aida.

A légies, átszellemült piano merőben más, mint az egyszerű „halk” hang. Titokzatos, mély belső érzésből fakad, amelyben az énekes felismeri, amit „timbre” – hangszínhatás – alatt értünk, de megmagyarázni „hangszín-árnyalatok körülírásával” – lehetetlen.

Az élműködés tanítása természetesen nem kezdődhet nagy belső emóciókkal, hanem ugyanúgy, mint a ritmikus lendület, kis formákon, de mindig lélektani indítékkal. Például „Jó álmokat!” – halkan, gyengéden, mintha gyermekünktől búcsúznánk, akit éppen lefektettünk, betakargattunk. Vagy: „Húgom, súgom!” – a tanítónak nem szabad meghallania, hogy súgok a húgomnak, aki megakadt a felelésben. Vagy: „Halkan zúgó sűrű lombok...” – elmerengve a békés, szép természetben, vagy egyszerűen sóhajtani egy adott hangról lefelé: kétvonalas é-ről egyvonalas é-re. „Ó!”-val, vagy sóhajjal, vagy „Á!”-val. A második halk hang. Skálázzunk „túo-túo-túo-túo-tú”-val, mindig pinissimo tág üreggel, puha száj-és állmozgással. Franciául: „Ma douce dame!” – gyengéd, szégyenlős

imádattal. Németül ugyanúgy: Ruhe du an meiner Brust!”, „Führe mich an still Ufer!”.

A fejhang érzékelése néha egyetlen gyakorlaton azonnal sikerül. Ez egyénileg változik. Keresni kell, gyakorolni skálaszerűen és dalokban is a megfelelő pianót, titokzatos, valószerűtlen, álmodozó, gyengéd és egyéb hangulatot kifejezi lehetőségeket.

A nehézkes hangok rendszerint lazítást kívánnak. Itt tehát egy hangon, puha szótagok: „mo-mo-mo” stb. piano, pianissimo énekeltehető. Szerencsés esetekben az énekes lelkiállása és hang-struktúrája eredetileg rendelkezik a fejhang-funkcióval, ha csak néhány hangon is, nem szűkül be halkán énekelve, tág üregekkel, visszhangszerűen képes hangját használni. Ilyen esetben lejtő dallamú gyakorlatokkal szépen lehet a magasságot fejleszteni. A legfontosabb a tágasság érzete, és a valódi, valamint a kollabált (átfúj) piano közötti különbség felismerése.

A piano-tanulmány kezdetén jelentkező áttetsző, poreuse” jellegnek idővel teljesen el kell tűnnie, a magvasság kifejlődésével. Tágas, légies piano, de semmi esetre sem levegős!

Ezen a fokon a rezonanciával is már fokozottan kell törődni. Fejlesztésére igen alkalmas hangok: *m*, *n* és *ng*. Tágan csúszkálni „szó”-ról „dó”-ra *m* hangzóval. Alkalmas szöveggyakorlatok: „Minden ember nagyot néz.”, Nem engednek Amerikába mennem.”, „Engem, angyalom, nem csalsz meg!”. Az *m* hangzó veszélyes, mert könnyen szűkíti a garatüreget. Örök törvény: a száj- és garatüreg minden mássalhangzónál tág és nyitott marad, mintegy a magán- és mássalhangzók mögötti rezonátorként. Ha a magánhangzónak nincs meg ez a hátsó ürege, hangzása lapos, üres. Ha viszont a mássalhangzónál hiányzik az üreg, akkor a hangzó szűk, szorított, és ez a vokálisra is hat.

A hangképzés nem szorítkozhat csupán zöngés mássalhangzók gyakorlására, ha viszont az üregek tágassága fenntartható, rendkívül hasznosak a rezonancia fejlesztésére. Minden hangzót gyakorolni kell, és a rezonanciát kitapintani. Sorra lehet venni a többi mássalhangzót is, szirénázva vagy kromatikusan lejtő dallamon: „LLLááá...” - fönt a mássalhangzó, és az *á*-val már „leszirénázni” az alsó hangra. Az *l* hangzó igen jó pozíciót ad az utána következő magánhangzónak, pl. „lányom”, „látom”, „lebegő” stb. Azonban vigyázni kell, hogy ne tereljük a rezonanciát levegővel a kívánt helyre. Minél lazább, tágabb a rezonancia

kitapintása, érzékelése, annál nagyobb a vibrációk felismerése, a rezgés „megértése”.

A legfontosabb a magánhangzók sima kapcsolása a mássalhangzókhoz. A mássalhangzónak már indítása pillanatában rendelkeznie kell a magánhangzó üreg-formájával.

A lélegzet egyre hosszabbá válik anélkül, hogy figyelmet szenteltünk volna neki. Elég volt a jó testtartásra, a nyugodt és hangtalan belégzésre ügyelni. Bebizonyosodott tehát, hogy minél kevesebb figyelmet fordítunk a lélegzetre, annál kevesebb levegővel dolgozunk. Minél kevesebb levegővel dolgozunk kezdetben, annál tökéletesebbé válik a légző-működés. Légzőgyakorlatokra kizárólag a gyenge, erőtlen, gátlásos testnek van szüksége. Az ének nélkül végzett lélegző gyakorlatok sok esetben egyoldalú izomérzetekhez vezetnek, de mindenesetre elterelik a figyelmet az éneklés valódi érzés- és képzeletvilágáról. A hangnevelő számára nem csupán kapcsolatban áll egymással a légzés és a hang, hanem valóban egyet jelent. Minden szöveges vagy vokális gyakorlat tulajdonképpen légzőgyakorlat is, de igaz, hogy egyetlen gyakorlat sem énekelhető az egész hangszerv rugalmas együttműködése nélkül.

A magánhangzós szókezdést eddig igyekeztünk elkerülni, mivel mássalhangzóval kezdve kevesebb a glottis-ütés veszélye. Azonban egy bizonyos érettségi fokon magánhangzós indítást is gyakorolni kell, ez a tanár megítélésére van bízva. Nagyon előnyösek erre a nevek: Anna!, Ede!, Ottó!, Ábel!”, vagy a földrészek: „Ázsia”, „Amerika”, „Afrika”, vagy országnevek: „Anglia”, „Itália”, „Espanna”, „Uganda” stb. Bárdos Lajosnak feltűnt, hogy a kórus beéneklő gyakorlatai mindig mássalhangzóval kezdődnek. Ismertettem vele a fenti bekezdésben már leírt okot, a glottis-ütés veszélyét a magánhangzós indításnál. Rövid gondolkodás után kiegészítette megállapításával az én véleményemet: „Világos! Ezt felismerve változtatták meg az olaszok az *ut-re-mi...* skálát *do-re-mi...-re.*”

Az *á* hangzó ne legyen túl nyitott. Kezdetben *n* hangzóból indítjuk a magánhangzót, de ha már biztosnak látszik a puha hangindítás, elengedjük a segítő, és nyitott „*á*”-szájból indítunk. Emlékeztetőül: háromféle hangindítás van: kemény glottis-ütés, átlehelt h-hangzós és puha hangindítás. Állandó gyakorlásra csak a puha hangindítás alkalmas. Az átlehelt indítás teljese4n elvetendő. A kemény hangindítás egyes parancsoló vagy szenvedélyes felkiáltó esetekben magától értetődik. Például: „Akarom!!!”, de csak átmenetileg

alkalmazva, és rögtön visszatérve a puha hangindításra. A magánhangzó indítás futamok megkezdésénél kötelező.

Szükség szerint minden hangzó használható.

A gyakorlatokat először mezzoforte, azután piano énekeljük. mintegy az előző gyakorlat visszhangjaként. A második hangzásra simán váltunk át minden lökés, zökkenés nélkül. Így játszva történik a hangzó-kiegyenlítés mozgás közben. A hangzók saját színük megtartása mellett funkcionálisan hasonlítanak egymáshoz.

Az ajakkerekítéses hangzó kétvonalas f-ig zárt marad, pianónál is, a garatüreg mindig tág, csak az ajakkerekítés szoros. Kétvonalas f-től kezdve egy kis tágítás, áll-ejtés elejét veszi a beszűkülésnek.

Az első hang erejét az egész gyakorlat megtartja, nem erősíti a nyomást, de nem is ejti el. (Erőtlenség csökkentés.)

A piano akkor jó a magasságban, ha légies, „poreuse”, „habos” – ez a tágasság jele. A levegőt futni hagyjuk, nem koncentrálnak, kezdetben esetleg nem szólal meg a hang – ez nem baj. Nem kényszerítjük megszólalni, mert ezzel megváltozik a funkció, az érzézés. Amíg még nem biztos a magas hangok pianója, az énekes félelmében a megszólalás érdekében kényszerrel alkalmaz. Ez ellenkezik a piano-funkcióval, az érzéssel. Amíg nem biztos a magas hangok pianója, magas fortét sem szabad énekelni. Valódi hangerő csak a jó piano működés gyakorlásával érhető el. A piano erősíti a hangot.

A futam közben gömbölyítő mozgás az üregben, mintha ó-t, ú-t, vagy angol w-t mondanánk. Minden futam lassítás nélkül kezdődik, azonnal tempóban. A futam variációja abból áll, hogy a legfelső hangot kitartjuk. ()

A futam felső tartott hangját „decrescendáljuk” a tágasság megtartása mellett, és támasztott píanóval vezetjük vissza.

Minden új gyakorlat mellett megtartjuk a változatos artikulációs szöveggyakorlatokat, mert ezek nélkülözhetetlenek és részei a teljes énektechnikának.

Ha az énekes az eddig tanultakat már természetes biztonsággal használja fel, a hang bázisával is törődni kell. Mi a bázis? A gége legnagyobb tágassága, és a hangszalagok legteljesebb rezgő mozgása. Ezek kapcsolata a rekeszizom legerőteljesebb működésével. Az össz-testi működés hozza létre a teljes hangot, a többi fekvéssel kapcsolva. Mellhang, de a fej- és középhang funkcióival keverten. Nagy erejű, nagy amplitudójú forte, de a piano és mezzoforte funkciókkal együttműködve. Az elkülönült mellhang durva, erőszakos, csúnya és káros. Egyes lírai énekesek soha-sem fognak mellhangot használni, de létét tudomásul kell venni alkalmazását az egyéni alkatnak megfelelően megtanulni. Nagy terek betöltése, nagy zenekarokkal való szereplés szükségessé teszik a gyakorlását, használatát, mert készületlenül használatba venni nem lehet. A gyakorlatlan, elszigetelten használt, mély forte hang a jól begyakorolt, finom funkciók mellett idegen, nem képes összeolvadni, durva, közönséges. Míg a tanulmányok megfelelő helyén, fokozatos gyakorlással, a többi – már beidegzett funkcióval vegyítve, összeolvadva hatalmas erővé válik, de csak az összes rész együttműködésében.

Az énekesek nagy része a „bázis” fogalmát a tüdővel hozza kapcsolatba, az abdominális mélylégzést tartva bázisnak. Holott a gége tágassága a teljes, széles amplitúdóval egyetemben jelenti a hang bázisát. A gége mélyebb öblössége, párosulva a rekeszizom mély tartásával, hosszú, figyelmes munka eredménye. Nagy énekesek, a Garcia-utódok megkísérelték ezt a funkciót leírni, ami végzetes tévedésekhez vezetett. A gége nem szorulhat le. csak érzés szerint megnyúlik, kitágul a mellüreg felé, és a rekeszizmot sem szabad lenyomni – a gége tágasságával együttműködve önmaga elvégzi a szükséges mozdulatot.

Minden hangképzői munka kárbavész, amíg a gége nyugalma nem képes fenntartani. Amíg minden hangmagasság-változásra nyugtalanul fel-le ugrálással reagál, a levegő áramlásának szorítva ellenáll, vagy éppen nagy levegő-nyomásra van szüksége a hang létrehozásához ahelyett, hogy megtartaná nyugodt alap-helyzetét, rugalmas feszességét, készenállva a funkció-váltások

játékára. Az énekes elsőrendű feladata a garatüreg tágasságának, a belégzés--alaknak állandó fenntartása, a tudatos bázis-fejlesztés így nem új, meglepő tevékenység, hanem a régi, már jó beidegzett működések egyesítése az új működéssel, a hangszervi működések egészében.

A bázis-munka nem kezdődhet el, amíg a vokális hangindítás mély hangokon nem nyugodt, tiszta és gömbölyű. A terc-menetek erre igen alkalmasak.

A mély hang indításánál érezni kell a gége nagy tágasságát. A hangindítás legyen biztos, határozott, a felső üregek együttműködésével. Az indítás roppant fontos! A magas hangnak is meg kell tartania a legalsó hang gömbölyűségét, erejét, tágasságát, levegőáramlását. Gondolatban a legmélyebb alá képzeljük a magas hang indítását. (Ha pl. egy mély hangon fejeztük be előzőleg.) Levegősúrlódásnak a hangzóban nincs helye. A futam egyes hangjai között szigorúan tilos a „hehezet”. A hangzó-jelleg merevség nélkül fenntartandó. A parányi változás a magasság felé – gömbölyítés – idővel észrevétlenné válik (angol „w”).

Mikor a gége aljának tágassága, a hang nyugalma stabilizálódott. kezdhető a crescendo tudatos gyakorlása. Szöveges gyakorlatok ismételve, crescendo: „Nem félek én, nem félek én, semmitől se félek!”. „Gyere be, gyere be, gyere be, gyere be már!”. „Levél zörrenése, zöld lomb susogása, a cser, a szil, a tölgy sejtelmes zúgása.”

Később egy lélegzetre:

A hang rugalmasságát a mindennapi gyakorlás biztosítja. (Háromszor-négyszer húsz perc naponta.) Reggel piano gyakorlatokkal bemelegítjük a hangszervet, utána könnyen gördül, engedelmeskedik minden parancsnak. Minden gyakorlat célja: a hang nyugalma, tágassága – feszültségtől, mindenfajta merevségtől, keménységtől mentesen. Valamint az érzelmi és hangtechnika megvalósítása az előadott mű (dal, ária, szerep) szerint.

**

Váginé Gödel Hilda Daloljatok! A hangnevelés művészete (Horváth György kiadása, 2004) c. könyvéből az alábbi részletek jelentek meg a Parlando korábbi számaiban:

Váginé Gödel Hilda: Daloljatok! A hangnevelés művészete (Horváth György kiadása, 2004) Két részlet: A gyermek hangképzése // A mutálás
(2025/3.)

Váginé Gödel Hilda: Daloljatok! A hangnevelés művészete (Horváth György kiadása, 2004): Gradus ad parnassum ligetiensis – A tanítás
(2025/4.)